

TÜRKİYAT MECMUASI*

A. N. Samoyloviç

- SSCB ve Türkiye'nin nüfusu, bu iki ülkede Türklük bilimine dikkate değer bir ilginin doğmasına zemin hazırlamaktadır. Bu yüzden SSCB ve Türkiye'de, her iki ülkenin I. Dünya Savaşı'ndan sonraki yeni şartlarıyla beraber neredeyse aynı zamanda Türklük bilimine özgü kuruluşlar ortaya çıktı: Leningrad Yaşayan Doğu Dilleri Enstitüsü Türklük Bilimi Semineri (1924) ve İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü (1924-25). İstanbul Türkiyat Enstitüsü kütüphanesinin esasını, Kazan Üniversitesi hocalarından -Leningrad Üniversitesinden mezun ve Abakan Türkü- müteveffa Türklük bilimci N. F. Katanov'un [1862-1922] kütüphanesinin oluşturduğunu ve Enstitüde, SSCB'deki Türk boylarından kişilerin çalıştığını da memnuniyetle ifade edeyim.

Enstitünün faal ve yetenekli kurucu hocası Köprülüzâde [1890-1966], Enstitü bünyesinde tarihte ilk defa Türklük bilimine mahsus bir dergi de çıkarmaya başladı: *تورکيات مجموعسى* [*Türkiyât Mecmû'ası*]. Derginin ilk cildi 1925 ağustosunda çıkmış ve bu ilk cildi İstanbul'da bulunduğum sırada edinmişim. Bu derginin yanında, H 1332-34'ten beri yayımlanan ve Türklük bilimiyle

* Aleksandr Nikolayeviç Samoyloviç [1880-1938], "تورکيات مجموعسى – Jurnal po turkologii, izdavayemiy Turkologičeskim İnstitutom Stambulskogo Universiteta pod redaktsiyey prof. Köpryulyuzade Mehemmed Fuada. T. I, 1925 g., str. 350, in 8°. [= *Türkiyât Mecmû'ası* - İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü tarafından Köprülüzâde Mehmed Fuad Hoca'nın yazı işleri idaresiyle çıkarılan Türklük bilimi dergisi]", *Zapiski Kollegii vostokovedov pri Aziatskom muzeye Akademii nauk Soyuza Sovetskih Sotsialističeskih Respublik* [= SSCB bilimler akademisi Asya müzesi bünyesindeki Doğu bilimcileri birliği yazıları], 2. C, 373-375. s., Leningrad 1927, İzdatelstvo Akademii nauk SSSR. Samoyloviç'in söz konusu makalesini Türkiye Türkçesine Serdar Karaca çevirmiştir. Metindeki yay ayrıçalar yazara, köşelilerse çevirene aittir.

Записки Коллегии Востоковедов, II, вып. 2.

Mémoires du Comité des Orientalistes.

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ.

23. *تورکيات مجموعهسى* — журнал по туркологии, издаваемый Туркологическим Институтом Стамбульского Университета под редакцией проф. *Кбпрюлюзаде Мехеммед Фуада*. Т. I, 1925 г., стр. 350, in 8°.

Состав населения СССР и Турции предопределяет развитие в этих странах особого интереса к туркологии. Не удивительно поэтому, что именно в СССР и Турции почти одновременно возникли в новых условиях существования этих государств после мировой войны специальные туркологические организации: Туркологический Семинарий при Ленинградском Институте Живых Восточных Языков (1924 г.) и Туркологический Институт при Стамбульском Университете (1924—25 г.). Приятно отметить, что основным фондом библиотеки Туркологического Института в Стамбуле является библиотека покойного казанского профессора-турколога Н. Ф. Катанова, по происхождению — абаканского турка, питомца Ленинградского Университета, и что среди работников Туркологического Института имеются представители турецких племен СССР.

Энергичный и талантливый организатор Туркологического Института проф. *Кбпрюлюзаде* основал при Институте первое в истории туркологии специальное периодическое издание по туркологии *تورکيات مجموعهسى*, первый том коего вышел в августе 1925 г. и был мною получен в бытность мою в Стамбуле. С возникновением этого журнала не прекращается издание органа Литературного Факультета Стамбульского Университета *دارالفنون ادبيات فاکولتهسى مجموعهسى*, выходящего с 1332—34 г. Х. и заключающего в себе ряд работ и по туркологии.

Вводной статьи от редакции при I т. Туркологического журнала не имеется. На обложке помещено объявление о том, что журнал будет издавать документы и исследования по языку, литературе, истории, географии, этнографии турков, информацию о западно-европейских трудах по

ilgili yazıları da içeren İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayını *دارالفنون ادبیات فاکولتسی مجموعسی* [*Darü'l-Fünûn Edebiyat Fakültesi Mecmû'ası*] da varlığını sürdürüyor.

Türkiyat Mecmuası'nın ilk cildinde giriş yazısı yer almıyor. Kapakta, yılda 2-4 defa ve 20 yapraktan az olmamak kaydıyla çıkacak dergide; Türklerin dili, edebiyatı, tarihi, coğrafyası, etnografyasına dair belge ve araştırmaların; Türklük bilimi üzerine Batı Avrupa'daki çalışmalar hakkında bilgilerin ve yabancı dillerdeki yazıların çevirilerinin yayımlanacağı bildiriliyor.²

Derginin en üretken yazarı, 1. cildin içindekilerinden ve sonraki ciltlerde çıkacakların kapaktaki ilanından anlaşıldığı üzere yazı işleri müdürü Köprülüzâde Hoca'dır. 1. cildin yazar kadrosu, derginin Türklük biliminde milletlerarası bir yayın olmayı hedeflediğini gösteriyor. 1. bölümde (tetkikler); Türkiyeli Türklük bilimcilerden Köprülüzâde, Necib Âsım [Yazık-sız, 1861-1935], Mehmed Şerefeddin [Yaltkaya, 1880-1947], Ali Canip [Yöntem, 1887-1967], SSCB'den Başkurt Abdülkadir [İnan, 1889-1976] (Türkiyat Enstitüsünde Rusça mütercimi), bizden Akademi üyesi V. V. Barthold [1869-1930] (1. – Almanca çeviriden çeviri: *Hristianstvo v Sredney Azii v do-mongolskuyu epohu* [= Orta Asya'da Moğol Devri'ne kadar Hristiyanlık] ve 2. – İngilizceden çeviri: *Kto Bogra-han, kotoromu posvyaşen Kutadgu-bilig?* [= *Kutadgu Bilig*'in ithaf edildiği Buğra Han kimdir]), Türklük bilimciler Alman Giese [1870-1944] ve Macar L. Ligeti'nin [1902-1987] çalışmaları yer alıyor. 2. bölüm ise (notlar ve vesikalar) Köprülüzâde ve Başkurt Abdülkadir'in yazılarına ayrılmış. 3. bölüm (tenkit ve kitabiyat) ikiye ayrılıyor: 1. kısımda Köprülüzâde'nin³ meşhur *ترك ادبياتندا الك متصوفلر* [*Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*] çalışması hakkındaki Huart [1854-1926], Mordtman [1852-1932] ve Németh'in [1890-1976] tenkitlerinin çevirisi veriliyor. 2. kısımdaysa Köprülüzâde'nin birkaç tenkidıyla; Mordtman, Rastarn ve Rus Altay uzmanı N. N. Poppe'nin [1897-1991] tenkitlerinin çevirileri paylaşılıyor (bu sonuncusu B. Ya. Vladimirtsov [1884-1931] Hoca'nın *Çingiz-Han* kitabı üzerine). Son bölümde Türkiye, Fransa, İngiltere, Almanya, Macaristan, Çekoslovakya, Bulgaristan, Belçika, RSSC, Azerbaycan SSC⁴, Türkistan'daki Türklük bilimi çalışmaları hakkında bilgi veriliyor. Bu arada yazı işlerinin SSCB'deki Türklük bilimi çalışmalarını takip etme-

2 2. C 1926'da basıldı ama 1927 Ocak'ına kadar çıkmadı. *Yazı işleri*

3 Kısa bir değerlendirmem için *Noviy vostok* [= Yeni Doğu], No. 3 (1923), 552. s.

4 İstanbul Üniversitesi kütüphanesinin cana yakın ve ilgili çalışanı Azerbaycanlı Ahmed Caferoğlu [1899-1975] Bakü'de çıkan *معارف و مدنیت* [ma'ârif ve medeniyet] dergisi hakkındaki yazısının (341-343. s.), benim değerlendirmemin Rusçadan çevirisi olduğunu ve bazı değişikliklerle yayımlandığını belirtmeyi unuttum: *Noviy vostok*, No. 5, 417-419. s.

بىرىنچى جەلگە ئىسە رىجائى

تەرجىمە

۱	مداحلر	كۆپرەلى زادە محمد فۇاد :
۴۷	اورتە آسیادە موغول فتوحاننە قەدر خىستىياننى [آلمانجەدن]	و . باز تولد :
۱۰۱	ساجوقىلر دوزندە مزاھب	محمد شرف الدىن :
۱۱۹	لطفى باشا	كۆپرەلى زادە محمد فۇاد :
۱۵۱	عەنالى امىراطورلەنك ئىشكى مەسلىسى [آلمانجەدن]	ف . كېزە :
۱۷۳	ئەدىبىك حىياتى	على جان :
۱۸۵	اوغۇز اتىپولوزىسە دائىر تارىخى نۇطلر	كۆپرەلى زادە محمد فۇاد :
۲۱۳	« كىتاب ددە قورقوت » خەتتە	عبدالقادىر :
۲۲۱	قودا ئوقۇ بىلىك نامتە يازىلدىنى بوغرا خان كىمدر [انكېر جەدەر]	ۋ . باز تولد :
۲۲۷	« ھىبە الخاقانى » ك دىكىر تەسەھسى	نەجىب عاصم :
۲۳۶	« قىرغىز » قوم اسمىك مەنشاى	لودوۋىغ لىكەنى :

نۇطلر و تەرجىمە

۲۵۱	خوارزمشاھلر تارىخى خەتتە	كۆپرەلى زادە محمد فۇاد :
۲۵۵	« ھىبە الخاقانى » خەتتە	كۆپرەلى زادە محمد فۇاد :
۲۵۸	تۈرك قىبىلە اسمىلرە دائىر	عبدالقادىر :

تەرجىمە و تەھلىل

۲۶۷	قەلمان ھوآر ، مورتمان ، ژ . نەجىمەت : تۈرك ادبىياتىدە ابلىك مەنەۋىلر خەتتە
-----	--

كىتابات تەھرىرى

قەلمان ھوآر : مولوى اولياسى [كۆپرەلى زادە محمد فۇاد] - بىروس كىرستە جىيان : تۈركچە ئىك
 اشتىناق لەنئەلەتچىسى بىس فۇاد [كۆپرەلى زادە محمد فۇاد] - زۇف بىكتا : تۈرك موسىقىسى
 تارىخى [كۆپرەلى زادە محمد فۇاد] - ژ . لوران : غەربى آسیادە پىزانسى. و سلجوقى تۈركلەر
 [كۆپرەلى زادە محمد فۇاد] - فراۋزە : جىنكېز خان [قون راستان] - ولادىمىر كىسوف : جىنكېز
 خان . ت . بوبىه] - لودوۋىغ فورەر : رىسىم باشانك عەنالى تارىخى [ژ . ھ . مورتمان] -
 سىدىرى مەسۋودوف : جىنئىلەر لەمۇغوللار ك « ھوۋەى - ھو » لى و اورخون كىتابلەرنىك اوغۇزلىرى
 [كۆپرەلى زادە محمد فۇاد] .

۲۹۱

تۈركىيات تەھرىرى

تۈركىيەدە - فرانسەدە - ئىنگلىزچەدە - آلمانچەدە - ماچارستاندە - چىك اسلوۋاچىيادە - بولغارستاندە
 بېلىجىيادە [ك . م . ف] ، روسىيادە - آذربايجاندا [احمد جىمفراۋغلى] ، تۈركستاندا [ميان بۇرك] ۲۷۷

مەنبە ھەمچە

لطفى باشانك رىسى - « ھىبە الخاقانى » ك التىباسى - بىكى « قودا ئوقۇ بىلىك » نەسخەسەندىن بىرىمىچە

Zapiski Kollegii vostokovedov pri Aziatskom muzeye Akademii nauk Soyuzu Sovetskikh Sotsialističeskikh Respublik [= SSCB bilimler akademisi Asya müzesi bünyesindeki Doğu bilimcileri birliği yazıları]

de bir hayli yetersiz kaldığı (ilk cilt yazı işleri müdürünün Leningrad ve Bakü ziyaretinden önce hazırlanmış) ancak Batı Avrupa'daki Türklük bilimine dair gelişmeleri ise yakından izlediği anlaşılıyor.

Dergi, Rus Türklük bilimcilerden V. A. Gordlevskiy Hoca'nın [1876-1956] yakından ilgilendiği bir konuyla, Köprülüzâde'nin kapsamlı "Meddahlar" (1-45. s.) makalesiyle başlıyor. Köprülüzâde'nin bir sonraki makalesi "Lütfi Paşa" [ö. 970/1563] (119-150. s.), İstanbul Arkeoloji Müzesinin kıdemli kütüphanecisi Âlî Bey'in Lütfi Paşa'nın *تواريخ آل عثمان [Tevârih-i Âl-i Osmân]* yayını hakkında sert ama yerinde tenkitlerle başlıyor. "Oğuz Etnolojisine Dair Tarihi Notlar" (185-211. s.) adlı makale de yine aynı azimli yazara aittir (4 boy hakkında: Kayı, Salur, Bayat, Çepni). Türkiye'nin tutkulu, emektar Türklük bilimcisi

Necib Âsım Hoca yayımladığı *عيبة الحقايق [Aybetü'l-Hakâyık / Hibetü'l-Hakâyık / Atebetü'l-Hakâyık]* (227-228. s., tablolu) adlı İslami dönem Uygur eserinin, Kâşgarlı Mahmud ve *Dede Korkut*'u yayımlayan Kilisli Rifat [Bilge] Bey'in⁵ [1874-1953] Ayasofya kütüphanesinde bulduğu ikinci nüshası hakkında bilgi veriyor; bu nüshanın tasvirinden başka ise yazar yine aynı kişi tarafından Hamidiye Kütüphanesi'nde ortaya çıkarılan ve oradan Süleymaniye'ye getirilen Uygur elifba risalesi hakkındaki görüşlerini de paylaşıyor -Necib Âsım Hoca'ya göre eser İbn Arabşah'a aittir-. Artık yayımlanmayan⁶ *ملي تتبعر مجموعسى [Millî Tettebbû'lar Mecmû'ası]* dergisinde Necib Âsım'ın yayımladığı dil yadigârına dair makale de yazan Köprülüzâde Hoca, *عيبة الحقايق [Aybetü'l-Hakâyık]* yazarı Edîb Ahmed hakkında Nevâî'nin [ö. 906/1501] *نسانم المحبة [Nesâ'imü'l-Mehabbe]* adlı eserine dayanarak vesika paylaşıyor (Nevâî'nin meşhur Paris külliyyatından). "Selçukîler Devrinde Mezahib" adlı makale M. Şerefeddin Hoca'nındır (101-118. s.). Ali Canip, şair Nedîm'in [ö. 1143/1730] hayat hikâyesini paylaşıyor (173-184. s.). Ahmed Zeki Validov'un [Togan, 1890-1970] arkadaşı, Başkurt Abdülkadir iki yazıyla karşımıza çıkıyor: "Kitab-ı Dede Korkut Hakkında" (212-219. s.) ve

5 Türkiyat Enstitüsü çatısı altında, bu sevimli Türklük bilimciyle tanışmış olmaktan mutlu oldum ayrıca onun buradaki halk deyişleri serpiştirilmiş, sade, yaşayan Türkçeyle sohbetinden de büyük keyif aldım.

6 Kısa bir değerlendirmem için *Noviy vostok*, No. 3, 551. s.

“Türk Kabile İsimlerine Dair” (258-265. s.). Bu sonunca makalede, Rus kaynakları kullanılarak Kırgız-Kazak ve Kara-Kırgızlardaki soy bölümlerinin adları veriliyor.

İstanbul'daki Türkiyat Enstitüsü ve onun dergisine başarılar diliyoruz.

Enstitü ve derginin neşvünema bulması, Enstitünün Köprü-lüzâde Hoca'nın da yardımına koşacak Türklük bilimcileri yetiştirme konusundaki verimliliğine sıkı sıkıya bağlıdır. Bir de, Bakü'deki İlk Birlik Geneli Türklük Bilimi Kongresi'nin, SSCB'de Türklük bilimi dergisi çıkarma kararının⁷ en yakın zamanda hayata geçmesini temenni ediyoruz. Böylelikle, Türk boylarının etrafı olarak incelenmesiyle en çok ilgilenen iki ülkenin iki Türklük bilimi dergisi, Türklük biliminin gelişmesi için iş birliğiyle sağlam bir temel oluşturacaktır.

7 Azerbaycan'ı Araştırma ve İnceleme Cemiyetinin yayımladığı zabıt kayıtlarında 405. s. (Bakü 1926) ve Ali Rahim'in çıkardığı *Perviy Turkologičeskiy Kurultay i rassmotrenniye na nyom voprosiy* [= ilk Türklük bilimi kurultayı ve görüşülen konular] adlı kitapçıkta 38. sayfaya bakınız (Kazan 1926).